LIBRIS books

Ministerul Educației și Cercetării

Gabriel Decebal Cojoc

EDUCAȚIE VIZUALĂ

Trunchi comun (TC), toate filierele, profilurile și specializările/calificările profesionale – clasa a IX-a

Booklet

LIBRIS | We know books

CUPRINS

Competențe generale și specifice 3
Ghid de utilizare a manualului digital 4
Recapitulare și evaluare inițială 5

UNITATEA 1 – Artă și reprezentare 6
1.1. Sintaxa plastică a imaginii bidimensionale 6
1.2. Semiologia și decodificarea imaginii plane 10
Analiză plastică – Decodificarea imaginii plane aplicată pe o pictură 13
Investigație – decodificarea unei imagini 14
1.3. Domenii tradiționale de manifestare a reprezentărilor bidimensionale 15
Studiu de caz – Analiză comparativă 18
Recapitulare și evaluare 19

UNITATEA 2 – Artă și tehnică 20
2.1. Fundamente tehnice ale imaginii bidimensionale 20
2.2. Multiplicarea imaginii plane. Tehnici de gravură și imprimare 22
2.3. Tehnici bidimensionale aplicate 24
Recapitulare și evaluare 27

UNITATEA 3 – Artă și mentalitate 28
3.1. Spațiul bidimensional din Preistorie la baroc 28
3.2. Spațiul bidimensional: „-ISME" 32
3.3. Spațiul bidimensional modern și contemporan 41
Studiu de caz – Comparație între o bandă desenată și lucrările lui Roy Lichtenstein 43
Aplicație digitală – Îmbinarea desenului tradițional cu desenul digital 43
Recapitulare și evaluare 45

UNITATEA 4 – Artă și inovație 46
4.1. Fotografia 46
4.2. Arta video. Divertisment digital și new media 50
4.3 Designul 54
Aplicație digitală – Designul vizual și digital al unei aplicații sau al unui site 53
Proiect – Redesignul unui produs 57
Recapitulare și evaluare 59

UNITATEA 5 – Artă și comunitate 60
5.1. Patrimoniul cultural artistic mobil și imobil 60
Studiu de caz – Jurnalul unui obiect 61
Investigație – Patrimoniul cultural local 62
Proiect – Adoptă un monument 62
5.2. Marketing cultural 64
Proiect – Strategie de promovare 64
Aplicație digitală – Poster în trei culori 65
Recapitulare și evaluare 66
Recapitulare și evaluare finală 67
Anexă – fișe de observare a activității individuale și de grup 68

COMPETENȚE GENERALE ȘI SPECIFICE

CG 1. Receptarea mesajului artistic prin explorarea limbajului vizual
- **CS 1.1. Receptarea și interpretarea mesajului artistic prin explorarea și utilizarea limbajului plastic**
- **CS 1.2. Decodificarea mesajelor transmise vizual prin înțelegerea rolului artei în diferite epoci și culturi**
- **CS 1.3. Explorarea sensurilor și mesajelor unei opere de artă**

CG 2. Construirea unei identități vizuale prin mijloace și tehnici artistice
- **CS 2.1. Exprimarea unor idei, sentimente, atitudini prin crearea de lucrări artistice vizuale, utilizând tehnici și materiale specifice**
- **CS 2.2. Utilizarea limbajului vizual și plastic ca mijloc de comunicare a ideilor, emoțiilor și experiențelor personale, pentru dezvoltarea echilibrului interior și a exprimării de sine**
- **CS 2.3. Experimentarea tehnicilor tradiționale și moderne (desen, culori de apă, graffiti, colaj digital, instalație etc.)**

CG 3. Analiza critică a mesajelor vizuale pentru înțelegerea contextului patrimoniului cultural
- **CS 3.1. Recunoașterea valorii patrimoniului cultural mobil și imobil, universal, național, regional și local**
- **CS 3.2. Promovarea respectului față de patrimoniul cultural mobil**
- **CS 3.3. Analiza operelor proprii și ale altora, prin criterii de compoziție, expresivitate și mesaj**

LIBRIS Web Shop Books

01 ARTĂ ȘI REPREZENTARE

1.1. **Sintaxa** plastică a imaginii bidimensionale
1.2. **Semiologia** și decodificarea **imaginii** plane
1.3. **Domenii** tradiționale de manifestare a reprezentărilor bidimensionale

Fig. 1. Claude Monet, *Băi la La Grenouillère*, 1869

RELAȚII CROMATICE

- Contrastul cromatic – opoziția vizuală dintre culori, valori sau intensități.
- Armonia cromatică – asocierea echilibrată și plăcută a culorilor.
- Acordul cromatic – relație organizată între două sau mai multe culori compatibile vizual.
- Gama cromatică – culorile dominante utilizate într-o compoziție.
- Complementaritatea – relația dintre culori opuse pe cercul cromatic.
- Culorile calde și reci – clasificare cromatică bazată pe efectele psihologice și vizuale ale culorilor.

1.1. Sintaxa plastică a imaginii bidimensionale

Observ

Privește cu atenție pictura din fig. 1 și identifică elementele de limbaj plastic și tehnicile de lucru folosite în realizarea ei. Ce stare îți transmite imaginea?

Îmi amintesc

Artele plastice utilizează **elemente ale limbajului plastic** pentru crearea unor imagini sau obiecte artistice cu valoare estetică și expresivă. Acestea cuprind domenii precum pictura, artele grafice (desenul, gravura), sculptura și artele decorative. **Punctul**, **linia**, **pata**, **forma**, **valoarea**, **culoarea, volumul** și **textura** reprezintă elemente fundamentale ale limbajului plastic, având un rol esențial în construirea imaginii artistice. Linia poate sugera direcție, mișcare, ritm sau expresivitate, forma organizează și structurează compoziția, iar culoarea contribuie la crearea atmosferei, a contrastelor și a impactului emoțional. Prin relațiile dintre acestea, artistul realizează unitatea și echilibrul operei de artă.

Învăț

Prin modul în care sunt organizate și corelate, elementele și mijloacele de expresie plastică generează relații vizuale și structuri care stau la baza imaginii artistice. Contrastul, armonia cromatică, ritmul, proporția, echilibrul, dominantele, gamele cromatice și structurile compoziționale contribuie la unitatea și expresivitatea operei. Studiul acestor relații conduce la înțelegerea sintaxei imaginii plastice, a regulilor și modalităților prin care elementele limbajului plastic (părțile morfologice ale imaginii) se organizează pentru a crea sens, expresivitate și coerență vizuală.

Sintaxa imaginii reprezintă ansamblul regulilor, relațiilor și structurilor prin care elementele limbajului plastic sunt organizate într-o compoziție pentru a crea unitate, expresivitate și semnificație vizuală. Aceasta funcționează asemenea unei gramatici vizuale, coordonând relațiile dintre formă, culoare, spațiu și compoziție.

Compoziția este modalitatea de organizare a suprafeței sau a spațiului și de utilizare a elementelor și mijloacelor de expresie într-un sistem unitar, echilibrat și armonios.

Compozițiile se pot clasifica după diverse criterii:

- **structura compozițională** sau schema pe care o percepem la prima vedere (simetrică, asimetrică, arc de cerc, triunghi, spirală etc.)
- **modul de dispunere** a elementelor compoziționale (pe registre sau axe compoziționale)
- **mijloacele de expresie** utilizate (ritm, centru de interes, raport plin-gol, echilibru, contrast etc.)
- **procedeele tehnice** și modalitățile de reprezentare (moduri prin care realitatea este redată sau sugerată)

Pentru o compoziție armonioasă și un mesaj vizual coerent, se aplică o serie de principii, reguli de organizare și îmbinare a elementelor de limbaj.

Principii compoziționale

Unitatea asigură coerența întregului. Toate elementele trebuie să lucreze împreună. Se obține prin repetarea unor culori, forme sau texturi.

Echilibrul presupune distribuția greutății vizuale într-o compoziție. Acesta poate fi simetric sau asimetric.

Ritmul plastic reprezintă repetiția alternată a elementelor (puncte, linii, pete); creează dinamism și mișcare în cadrul imaginii.

Contrastul reprezintă opunerea unor elemente diferite pentru a crea un centru de interes.

Centrul de interes (accentul) se referă la zona din imagine care atrage prima dată privirea.

Proporția este raportul de mărime dintre elemente sau între elemente și întreg.

Structuri compoziționale

Ordonarea elementelor în spațiul plastic nu se face la întâmplare, ci pe baza unor raporturi matematice și estetice universale. Observând rețelele și structurile naturale (frunze, cochilii, cristale), artiștii le-au interpretat în raporturi matematice și le-au utilizat în compoziții figurative, geometrice sau abstracte.

CONTRASTELE CROMATICE

1. Contrastul culorilor în sine – între culori utilizate la saturația lor maximă, neamestecate (ex: galben-roșu-albastru). Este cel mai simplu contrast, oferind o impresie de forță și bucurie.

2. Contrastul clarobscur – culori deschise (luminoase) și închise (întunecate). Se aplică oricăror nuanțe cu luminozitate diferită.

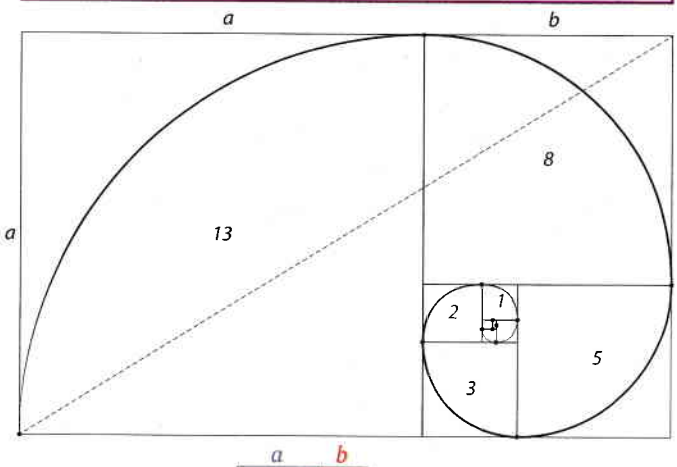
3. Contrastul cald-rece – între culorile reci (albastru-verde) și cele calde (roșu-galben). Acesta creează o senzație de apropiere (cald) sau depărtare (rece).

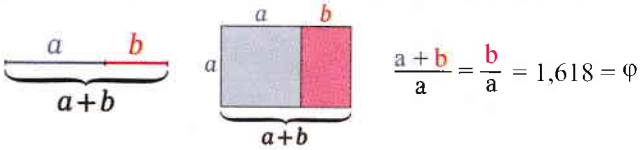
4. Contrastul culorilor complementare – între două culori opuse pe cercul cromatic (roșu-verde, albastru-portocaliu, galben-violet), care se ajută reciproc și creează un efect vizual puternic.

5. Contrastul simultan – efect optic prin care o pată gri neutru alăturată unei culori pure se nuanțează în complementara culorii respective (lângă o suprafață roșie, pata de gri neutru va părea verzuie).

6. Contrastul de calitate – dintre culorile saturate (pure) și culorile modificate (mai luminoase sau mai întunecate)

7. Contrastul de cantitate – apare prin alăturarea unor suprafețe de dimensiuni diferite, raportul dintre culori influențând impactul vizual.

Secțiunea de aur (proporția divină) – este un astfel de raport armonic ideal între dimensiuni (1 : 1,618), utilizat pentru a plasa centrele de interes ale unei compoziții în puncte care atrag natural privirea.

LIBRIS We know books

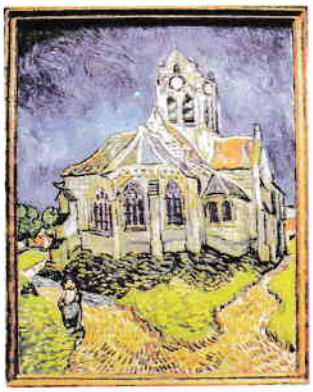

Fig. 2. Vincent van Gogh, *Biserica din Auvers*, 1890

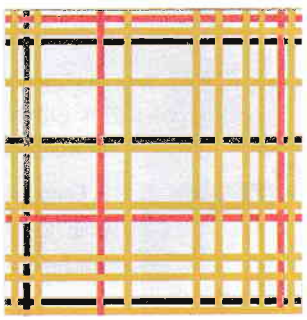

Fig. 3. Piet Mondrian, *Orașul New York I*, 1942

Fig. 4. Ștefan Luchian, *Garoafe*

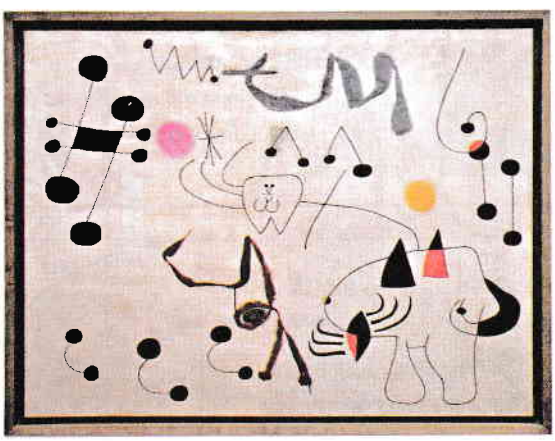

Fig. 5. Joan Miró, *Femeie visând eliberarea (Woman Dreaming of Escape)*, 1945

Fig. 6. Peter Paul Rubens, *Marte și Rhea Silvia*, 1617

Tipuri de compoziție

1. Compoziție plastică (fig. 2) – tratare picturală, prin pete spontane, modelare sau modulare, ce creează un aspect vibrat al culorii.

2. Compoziție decorativă (fig. 3) – prin pete plate, uniforme, contururi precise, motive stilizate.

3. Compoziție figurativă (fig. 4) – redă figuri, ființe, obiecte, scene sau peisaje recognoscibile din realitate.

4. Compoziție nonfigurativă (fig. 5) – abstractă.

5. Compoziție dinamică – exprimă mișcare, forță, energie și tensiune prin organizarea asimetrică a elementelor de limbaj plastic, prin utilizarea liniilor diagonale, oblice, curbe sau frânte, a unghiurilor ascuțite și a formelor contorsionate, prin culorile intense și contrastele puternice (fig. 6).

6. Compoziția statică – elementele sunt dispuse, în principal, pe registre orizontale, verticale sau așezate într-o structură piramidală, de multe ori simetrică, ce transmite echilibru și senzație de stabilitate, calm, repaus (fig. 7).

7. Compoziție închisă (organizare centripetă) are un centru de interes clar și transmite stabilitate, echilibru și intimitate (fig. 8).

8. Compoziție deschisă (organizare centrifugă) – are o structură care trimite privirea în afara cadrului, sugerând că acțiunea se continuă dincolo de limitele lucrării (fig. 9).

Fig. 7. Hans Holbein cel Tânăr, *Anne de Clèves*, 1539

Fig. 8. Rafael, *Școala de la Atena*, 1509-1511

Centrul de interes

Într-o compoziție, elementul sau zona care captează atenția se numește **centru de interes**. Acesta poate să „strige" prin forme, culori vibrante și contraste puternice sau să „șoptească" prin elemente de finețe și detalii extraordinare. Rolul lui este de a stabili o conexiune vizuală, de a captiva și dirija privirea observatorului pentru a înțelege mesajul artistic.

În funcție de centrul de interes compozițiile pot fi:

- cu un singur centru de interes;
- cu două sau mai multe centre de interes (fig. 10);
- fără centru de interes (cu elemente egale, neaccentuate, dispuse uniform).

Pentru a dirija privirea spre un anumit element sau suprafață, ne putem ajuta de linii directoare, detalii interesante, contraste puternice, mărime, aglomerare, semne grafice, diverse texturi, elemente decorative etc.

Reprezentarea spațiului și a volumului în plan

Una dintre marile provocări ale sintaxei vizuale este sugerarea tridimensionalității pe o suprafață bidimensională. Aceasta se poate realiza prin:

Perspectiva liniară (geometrică) – iluzia spațiului creată prin geometrie riguroasă, în care liniile paralele par să se unească într-un punct îndepărtat.

Mijloace de expresie valorică (clarobscur) – redarea volumului prin gradații de la lumină la umbră (modelare).

Mijloace cromatice (perspectiva aeriană) – utilizarea proprietăților culorilor; culorile calde și saturate par că vin în față, iar cele reci și grizate creează iluzia de depărtare.

Fig. 9. Edgar Degas, *Ora de balet*, 1871–1874

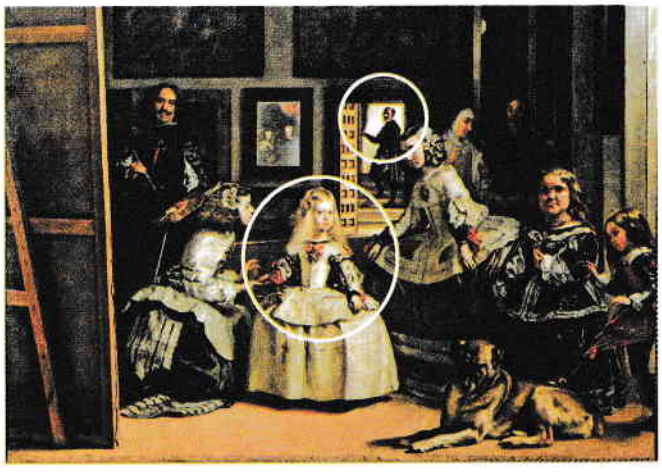

Fig. 10. Diego Velázquez, *Las Meninas*, 1656. Cele două centre de interes, fetița în rochie strălucitoare și bărbatul din fundal care se decupează în lumină, aduc dinamism și profunzime întregii imagini.

REȚIN

- **Sintaxa imaginii** – ansamblul regulilor, relațiilor și structurilor prin care elementele limbajului plastic sunt organizate într-o compoziție.
- **Principiile compoziției:** unitatea, echilibrul, ritmul plastic, contrastul, centrul de interes, proporția.
- **Compoziții:** plastică/decorativă, statică/dinamică, figurativă/nonfigurativă, deschisă sau închisă.

Aplic

Turul galeriei: Realizează două schițe abstracte: una statică și una dinamică. Expune-le pe bancă și oferă feedback colegilor pe post-ituri, folosind exclusiv terminologia plastică învățată. *Indicație de rezolvare: Folosește-te de axele orizontale pentru compoziția statică și de cele diagonale pentru cea dinamică.*

Fig. 1. Încoronarea lui Louis al VIII-lea și a lui Blanche de Castille, 1223, miniatură din *Marile Cronici ale Franței*

ȘTIAI CĂ...?

Semnele simbolice evoluează odată cu societatea? Un caz cunoscut este cel al **florii de crin** (*fleur-de-lis*).
În Evul Mediu, era un simbol exclusiv al regalității franceze (fig. 1) și al divinității. Astăzi, o regăsim pe emblemele unor echipe de fotbal, în designul interior sau ca logouri pentru diverse branduri. Acest fenomen demonstrează o regulă a semiologiei: codul cultural este cel care dă viață semnului. Fără contextul potrivit, semnul își pierde sau își schimbă puterea.

1.2. Semiologia și decodificarea imaginii plane

Observ

Cum putem „citi" o imagine? Putem face diferența între ceea ce vedem propriu-zis și ideea la care ne duce gândul când o privim?

Crezi că interpretarea unui mesaj artistic poate fi influențată de contextul cultural?

Învăț

Reprezentare și semnificație

Arta este una dintre cele mai vechi forme de exprimare umană, o modalitate prin care oamenii au comunicat idei, sentimente și credințe din cele mai vechi timpuri.

Reprezentarea vizuală înseamnă transformarea realității, gândurilor sau imaginației noastre în imagini care pot fi văzute și înțelese de ceilalți.

Fiecare desen sau pictură are un sens și ascunde o poveste, iar artistul folosește limbajul plastic pentru a transmite mesaje codificate privitorului.

Imaginea plastică este un ansamblu de **semne** și **simboluri** care trebuie „citite" pentru a descoperi mesajele ascunse dincolo de estetică (fig. 2).

Semiologia este știința care studiază semnele și modul în care acestea transmit sensuri în diverse contexte. În cazul imaginii, semiologia analizează felul în care elementele vizuale devin purtătoare de semnificații, ajutând la interpretarea mesajului transmis. Această disciplină se bazează pe teoria că orice imagine poate fi decodificată, similar unui text.

În descifrarea imaginii, semnele pot fi **iconice** (fig. 3), asemănătoare cu obiectul reprezentat, de exemplu un portret, **indice**, care reprezintă o relație cauză-efect, precum urmele de pași indică faptul că a trecut cineva pe acolo, sau **simbolice** (semnificația este convențională, precum steagul unei țări).

Simbolurile vizuale sunt imagini sau forme care, prin convenție sau tradiție, transmit mesaje specifice – de exemplu, o inimă simbolizează dragostea, iar un porumbel alb, pacea.

Fig. 2. Pieter Bruegel cel Bătrân, *Peisaj cu căderea lui Icar*, c. 1558

◀ Povestea ascunsă în detalii
Titlul ne spune că este vorba despre Icar, dar la prima vedere observăm un agricultor arând, un cioban și un peisaj marin. „Citind" imaginea cu atenție, observăm picioarele lui Icar zbătându-se în apă (în colțul din dreapta jos, lângă corabie).

Tabloul transmite un mesaj filosofic complex: viața merge înainte, soarele răsare, oamenii își văd de munca lor zilnică, chiar și atunci când are loc o tragedie mitologică majoră.

Coduri culturale în decodificarea imaginii

Decodificarea imaginii este influențată de coduri culturale, adică de normele, valorile și tradițiile unui anumit grup sau societate. Aceste coduri determină modul în care interpretăm semnele și simbolurile vizuale. De exemplu, alb poate semnifica puritatea în cultura europeană, dar doliu în unele culturi asiatice. Astfel, semiologia imaginii implică nu doar analiza semnelor, ci și înțelegerea contextului cultural în care acestea sunt utilizate.

Imaginea ca semn (triada semiotică)

Orice element dintr-un tablou funcționează ca un semn, iar procesul de decodificare implică trei părți:

1. **Semnificantul**, forma fizică a imaginii (culori, linii, pete, texturi), ceea ce vedem propriu-zis.
2. **Semnificatul**, conceptul sau ideea la care ne duce gândul (roșu = pericol sau iubire).
3. **Referentul**, obiectul real din lumea exterioară pe care imaginea îl reprezintă.

Nivelurile decodificării. Denotație și conotație

Pentru a înțelege o operă, trebuie să trecem prin două etape de lectură:

• **lectura denotativă** (*ce vedem?*): descrierea obiectivă a elementelor.

• **lectura conotativă** (*ce înseamnă?*): interpretarea simbolică, culturală și emoțională. În această etapă, dincolo de formele concrete, privitorul descoperă mesajele ascunse ale artistului și asociază elementelor vizuale sensuri profunde (fig. 5).

Fig. 5. Frida Kahlo, *Cele două Fride*, 1939

Fig. 3. Leonardo da Vinci, *Mona Lisa* (*La Gioconda*), c. 1503-1506

◄ Este cel mai cunoscut portret din lume și exemplifică tipurile de semne într-un mod complex.

Semn iconic: un portret care seamănă cu o persoană reală (Lisa Gherardini).

Semn indice: urmele pensulei, indică prezența și acțiunea fizică a artistului.

Semn simbol: zâmbetul ei misterios (simbol al ambiguității), peisajul din spate (simbol al naturii sălbatice vs civilizație).

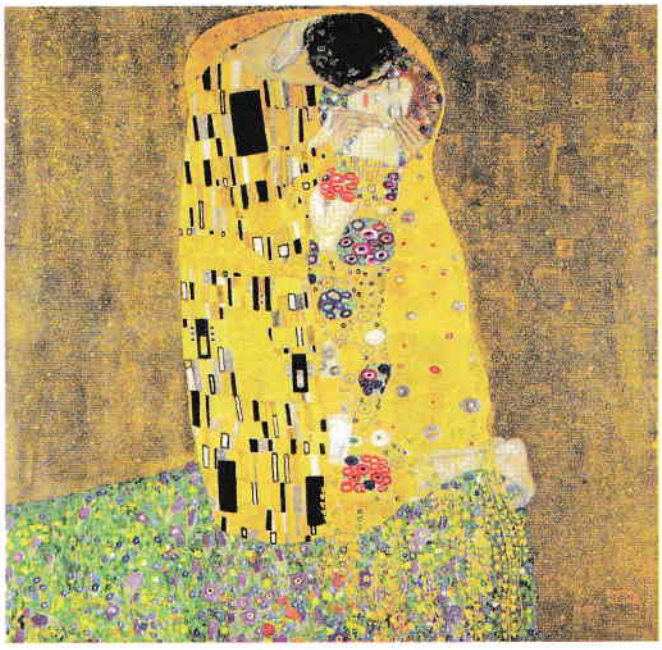

Fig. 4. Gustav Klimt, *Sărutul*, 1907-1908

▲ Lucrarea ilustrează extraordinar modul în care culoarea devine purtătoare de semnificație profundă (și culturală).
În acest context, aurul nu este doar estetic; el simbolizează divinitatea, eternitatea și transformarea iubirii profane într-una sacră. Petele de culoare de pe mantiile personajelor au forme organice și colorate (feminitate), respectiv rectangulare și monocrome (masculinitate).

◄ **Lectura denotativă**: Două femei care se țin de mână pe o bancă, legate printr-o arteră. Una poartă o rochie europeană (albă, stil victorian), cealaltă o rochie tradițională mexicană (Tehuana). Ambele inimi sunt expuse. Una este tăiată și sângerează.
Lectura conotativă: Ilustrează durerea Fridei din cauza divorțului de Diego Rivera. Frida europeană este cea pe care Diego nu o mai iubește; Frida mexicană este cea pe care o iubește. Artera tăiată simbolizează suferința emoțională și pierderea de sânge (identitate). **Triada semiotică** (culoarea roșie a sângelui): Semnificant: pigmentul roșu. Semnificat: conceptul de durere, viață, pericol. Referent: sângele real.